

Айзък Азимов

Много лошо!

ТРИТЕ ЗАКОНА НА РОБОТИКАТА:

ПЪРВИ ЗАКОН. Роботът не може да навреди на човека или с бездействието си да допусне да бъде причинена вреда на човешкото същество.

ВТОРИ ЗАКОН. Роботът трябва да се подчинява на всички заповеди, дадени му от човек, освен когато те противоречат на Първия закон.

ТРЕТИ ЗАКОН. Роботът трябва да се грижи за собствената си безопасност дотолкова, доколкото това не противоречи на Първия и Втория закон.

Грегъри Арнфелд все още не умираше, но дните му бяха преброе-ни. Беше болен от рак, който не можеше да бъде отстранен хирургичес-ки, и съвсем категорично бе отхвърлил предложенията да бъде лекуван с химио- и рентгенотерапия.

Облегнал се полуизправен на възглавницата, той се усмихна на съпругата си и каза:

– Аз съм идеалният случай, Терция, и Майк ще се справи.

Терция не отвърна на усмивката му. Имаше много угрижен вид.

– Съществуват толкова други начини, Грегъри. А Майк е последна-та ти възможност. Може да минеш и без намесата на тази машина.

– Не, не, когато престанат да ме тъпчат с химикали и да ме облъч-ват с радиация, болестта ще е толкова напреднала, че намесата му ще е безсмислена. И моля те, не наричай Майк „тази машина“.

– Грег, живеем в двадесет и втори век. Има толкова много начини за лекуване на рак.

– Да, и Майк е един от тях. И според мен най-добрият. Наистина живеем в двадесет и втори век и знаем какво могат роботите. Аз поне знам. Занимавал съм се с Майк повече от когото и да било друг. И ти от-лично го знаеш.

– Не е редно обаче да искаш той да бъде използван само заради това, че ти си го конструирал. Пък и доколко сте сигурни в миниатюри-зацията? Като технология тя е по-нова и от роботиката.

– Имаш право, Терция – кимна Арнфелд. – Изглежда, на момчетата, които работят върху миниатюризацията, може да се има доверие. Те са в състояние да намалят и да увеличат обратно константата на Планк по начин, за който казват, че изключва грешките в разумни граници. Уп-равлението, което прави това възможно, е вградено в Майк. Той може да се смалява или да расте по собствено желание, без да влияе на

околната среда.

– Изключва в разумни граници грешките – рече Терция с лека горчивина.

– Повече от това човек не може да желае. Помисли сама, Терция. За мен е чест да участвувам в опита. Ще вляза в историята като главен конструктор на Майк. Но това не е най-важното. Най-голямото ми постижение ще бъде, че ще съм човекът, успешно опериран от миниробот. По мое собствено желание и избор.

– Знаеш, че е опасно.

– Всяко нещо крие опасности. Химикалите и радиацията дават странични ефекти. Те могат да забавят болестта, но не и да я спрат. Ще влача едно изнурително полусъществуване. А ако не предприема нищо, със сигурност ще умра. В случай че Майк си свърши добре работата, ще оздравея напълно. Ако се появи отново – Арнфелд бодро се усмихна, – Майк отново ще я отстрани.

Той протегна ръце, за да улови нейните.

– Терция, ние знаехме, че ще се стигне дотам – и ти, и аз. Нека се възползуваме от обстоятелствата, нека направим един опит. Дори и да не е успешен – а той ще е успешен, – опитът няма да отиде напразно.

Луис Секундо от групата по миниатюризацията поклати глава.

– Не, мисис Арнфелд. Не можем да гарантираме абсолютен успех. Миниатюризацията е твърде тясно свързана с квантовата механика, а в нея много неща са непредсказуеми. След като МИК-27 намали размерите си, винаги ще съществува вероятност за непланирано внезапно обратно разширяване, което естествено ще убие... пациента. Колкото повече намаляват размерите на робота и той става по-дребен, толкова по-голяма е вероятността той обратно да ги увеличи. А когато започне да расте отново, шансовете за рязко и бързо нарастване са още по-големи. Истински опасната част е обратното уголемяване.

Терция се замисли.

– Смятате ли, че ще се случи подобно нещо?

– Вероятността, мисис Арнфелд, сочи, че няма такава опасност. Но вероятността никога не е нулева. Трябва да сте наясно с това.

– А доктор Арнфелд наясно ли е?

– Разбира се. Обсъждали сме го подробно. Той е на мнение, че обстоятелствата оправдават риска. – Ученият се поколеба за момент. – Както и ние. Знам, ще кажете, че не ние рискуваме. Но някои от нас наистина рискуват и въпреки всичко сме на мнение, че опитът си заслужава

риска. А по-важното е, че доктор Арнфелд смята така.

– Какво ще стане, ако Майк направи грешка или се смали прекалено много поради повреда в механизма? Тогава сигурно ще настъпи обратното разширяване, нали?

– Никога не е съвсем сигурно. Съществува статистическа възможност. Вероятността нараства, ако стане прекалено дребен. Но колкото повече се смалява, толкова по-малка е и масата му. В дадена критична точка масата му ще стане толкова незначителна, че и най-лекото движение от негова страна ще го изстреля навън почти със скоростта на светлината.

– Добре, а няма ли това да убие доктора?

– Не. В такъв случай Майк ще е толкова дребен, че ще прелети между атомите на тялото, без да им повлияе.

– Все пак каква е вероятността да се разшири, когато е толкова малък?

– Когато МИК-27 достигне, така да се каже, размера на неутриното, теоретичното му време за полуразпад ще е от порядъка на секунди, което означава, че вероятността да се разшири в течение на тези секунди е една втора. Но по времето, когато се разрасне, той ще се намира на стотици хиляди километри надалеч в космическото пространство и експлозията, която ще последва, ще разпръсне малко гама-лъчи за учудване на астрономите. Но такова нещо няма да се случи. МИК-27 точно ще спазва инструкциите и няма да се смалява повече, отколкото е необходимо за изпълнение на задачата му.

Мисис Арнфелд знаеше, че няма да успее да избегне среща с пресата. Категорично бе отказала да се появи по холовизията и осигуряването на правото на личен живот според Световната харта я защитаваше. От друга страна, не можеше да откаже да отговори на въпросите, като запишат само гласа ѝ. Спазването на правото за даване на информация не ѝ позволяваше напълно да се укрие.

Седеше скована, докато младата жена пред нея ѝ задаваше въпросите.

– Освен всичко друго, мисис Арнфелд, не е ли доста странно съвпадението, че съпругът ви, главен конструктор на Майк Микроробота, ще бъде също така и първият му пациент?

– Съвсем не, мис Рот – отвърна мисис Арнфелд уморено. – Доктърът е наследствено предразположен към тази болест. И други в семейството му са боледували от нея. Той ми го каза, когато се оженихме, така

че аз ни най-малко не съм била в неведение по въпроса и по тази причина нямахме деца. Също така именно по тази причина съпругът ми направи своя избор на какво да посвети живота си и работи толкова усърдно за създаването на робот, който да може да се миниатюризира. Отначалото знаеше, че ще му бъде пациент, нали разбирате.

Мисис Арнфелд настоя да се срещне и да поговори с Майк. При дадените обстоятелства не можеха да и откажат. Бен Джоханес, който бе работил с мъжа и в продължение на пет години и когото тя познаваше достатъчно добре, за да си говорят на ти, я заведе в стаята на робота.

Мисис Арнфелд бе виждала Майк скоро след изработването му, когато той преминаваше основните си тестове, и роботът я помнеше.

– Радвам се да ви видя, мисис Арнфелд – рече той с изумително неутралния си глас, твърде равен и чист, за да бъде напълно човешки.

Като робот не се отличаваше с особено красиви форми. Изглеждаше остроглав и доста широк в таза. Тялото му бе почти конусообразно, с върха нагоре. Мисис Арнфелд знаеше, че това се дължи на обеμισното устройство за миниатюризация, разположено в коремната област, където се намираще също и мозъкът, за да се увеличи скоростта на реакциите. Да се иска мозъкът да е зад високо чело би било ненужен антропоморфизъм, бе обяснил съпругът ѝ. Все пак това караше Майк да изглежда смешен, някак глупав. „В антропоморфизма се крият психологически предимства“ – помисли си мисис Арнфелд и се почувствува неловко.

– Сигурен ли си, че си наясно със задачата си, Майк? – попита го тя.

– Напълно, мисис Арнфелд – отговори Майк. – Ще се постарая да отстраня всяка следа от рак.

– Не знам дали Грегъри ти е обяснил – намеси се Джоханес, – но Майк лесно може да разпознае раковата клетка, когато самият той е съответно намален. Отличията ѝ не оставят място за грешки и той може бързо да унищожи ядрото на всяка клетка, която не е нормална.

– Снабден съм с лазер, мисис Арнфелд – каза Майк със странен глас, в който прозвуча сдържана гордост.

– Да, но съществуват милиони ракови клетки, пръснати навсякъде. Колко време ще му отнеме да ги отстрани една по една?

– Не е нужно да ги обработва една по една, Терция – рече Джоханес. – Макар и ракът да се е разпрострял нашироко, той се среща на острови. Майк разполага със средства да прогори и затвори капилярите, които водят към „острова“. По този начин наведнъж биха загинали

милиони клетки. Само в отделни случаи ще му се налага да обработва самостоятелни клетки.

– И все пак колко дълго ще продължи това? На младежкото лице на Джоханес се изписа гримаса, сякаш му бе трудно да реши какво да каже.

– Може да отнеме часове, Терция, ако искаме да свършим работата докрай. Не мога да крия от теб.

– И с всеки миг от тези часове вероятността за обратно разширяване ще се увеличава.

– Мисис Арнфелд, аз ще се погрижа да предотвратя разширяването – обади се Майк.

Мисис Арнфелд се обърна към робота и го попита съвсем сериозно:

– Възможно ли е това, Майк? Искам да кажа, ще можеш ли да го предотвратиш?

– Не абсолютно, мисис Арнфелд. Но като управлявам ръста си, като се постарая да го поддържам в определени граници, мога да контролирам случайните промени, които биха довели до обратно разширяване. Това естествено изключва случаите, когато ми се налага да се уголемявам.

– Да, знам. Съпругът ми разправяше, че обратното разширяване е най-опасният момент. Но ти ще внимаваш, нали, Майк? Моля те.

– Законите на роботиката гарантират, че ще го направя, мисис Арнфелд – тържествено отвърна Майк.

Когато напуснаха стаята, Джоханес се обърна към мисис Арнфелд по начин, който тя възприе като опит да я успокои.

– Не забравяй, Терция, че сме направили холосонограма и подробно компютърно сканиране на областта. Майк знае точното разположение на всяко по-значително раково образувание. По-голямата част от времето му ще отиде в търсене на малки ракови острови, които не се виждат на апаратурата, но без това не може. Трябва да се освободим от всички поразени клетки, стига да можем. А за това е нужно време, нали разбираш. Майк обаче точно е инструктиран доколко да се смалява и няма да стане по-дребен, можеш да бъдеш сигурна. Всеки робот трябва да се подчинява на заповедите.

– Ами обратното разширяване, Бен?

– Там, Терция, сме във властта на квантите. Няма никакъв начин за предсказване, но шансът да се измъкне без проблеми е достатъчно голям. Разбира се, ще контролираме растежа му в тялото на Грегъри да бъде постепенен и в определени граници, за да сме сигурни, че ще

можем да го намерим и да го извадим. После бързо ще го пренесем в специална стая, където той ще довърши уголемяването си. Виж какво, Терция, дори при обикновените медицински процедури има определен риск.

Мисис Арнфелд се намираше в залата за наблюдение, когато бе осъществена миниатюризацията на Майк. Там се намираха също и камерите на холовизията, както и избрани представители на средствата за масова информация. Значението на медицинския експеримент беше такова, че присъствието им не можеше да се избегне, но мисис Арнфелд седеше в запазен за нея ъгъл единствено в компанията на Джоханес. Знаеха, че не бива да я безпокоят, да искат от нея коментар, особено ако от този момент нататък нещо се случеше.

От този момент нататък! Внезапно пълно разширяване би вдигнало във въздуха цялата операционна зала и би убило всички в нея. Не случайно операционната се намираше под земята и на половин километър от залата за наблюдение.

Мисис Арнфелд донякъде се чувствуваше успокоена и едновременно с това ужасена от факта, че тримата специалисти по миниатюризация, които помагаша при извършването на операцията (и работеха толкова спокойно, ама наистина съвсем спокойно), също бяха обречени на сигурна смърт като съпруга ѝ, в случай че нещо се случеше от този момент нататък. Естествено можеше да се разчита, че те ще направят всичко, за да запазят живота си, и следователно няма да се отнесат небрежно към сигурността на мъжа ѝ.

Разбира се, ако процедурата завършеше успешно, после непременно щяха да разработят методи за автоматизирано опериране. В такъв случай единствено пациентът би рискувал. Тогава и рискът от небрежност за него щеше да бъде по-голям, но не и сега, не сега. Мисис Арнфелд наблюдаваше тримата, които работеха под постоянната смъртна заплаха, и се опитваше да долови и най-малкия израз на вълнение по лицата им.

Проследи процедурата по миниатюризацията (и по-рано бе присъствувала на такава) и видя как Майк става все по-дребен, докато не изчезна. После започна прецизната операция за въвеждането му в тялото на съпруга и. (Бяха и обяснили, че би било изключително скъпо да се инжектират хора, намиращи се в умалена подводница, вместо Майк. Той поне не се нуждаеше от системи за поддържане на живота.)

След това вниманието на всички се насочи към екрана, на който с

холосонограма бе показано съответното място от тялото. Примерното изображение бе мъгляво и сякаш не на фокус. Разфокусирането се дължеше на прекалено голямата дължина на звуковите вълни и на брауновото движение. Смътно се виждаше как Майк безшумно преминава през тъканите на Грегъри Арнфелд, като използва за целта кръвоносната му система. Почти невъзможно беше да се определи какво точно прави, но Джоханес се зае да описва на мисис Арнфелд действията му с тих, равен глас, докато тя в един момент не отказа да го слуша и помоли да бъде изведена.

Замаяна, тя спа до вечерта, когато Джоханес дойде да я види. Токущо се бе събудила, така че и трябваше известно време, докато дойде на себе си. Тогава във внезапен Порив на страх тя попита:

– Какво стана?

– Успяхме, Терция – побърза да отговори Джоханес. – Пълен успех. Мъжът ти е излекуван. Не можем да предотвратим нова поява на рак, но засега той е здрав.

Успокоена, тя се отпусна назад.

– Ох, чудесно!

– Все пак – случи се нещо непредвидено и то трябва да бъде обяснено на Грегъри. Решихме, че ще е най-добре, ако ти му го обясниш.

– Аз ли? – И отново обзета от страх, добави: – Какво е станало?

Джоханес ѝ разказа.

Изминаха два дни, преди да успее да види съпруга си за малко по-дълго време. Той седеше в леглото си. Изглеждаше леко блед, но ѝ се усмихваше.

– Сякаш съм подмладен – весело рече той.

– Наистина, Грег. Не бях права. Опитът успя и ми казаха, че не могат да намерят и следа от рак в тялото ти.

– Хубаво, но не можем да сме напълно уверени в това. Тук-там може да има някоя ракова клетка, но имунната ми система вероятно ще се справи с нея, особено при съответно лечение. А ако някога отново се образува, за което ще са ми необходими години, отново ще се обърнем към Майк.

Като каза това, той се намръщи и допълни:

– Знаеш ли, не съм виждал Майк.

Мисис Арнфелд запази дискретно мълчание.

– Не ми дават да го видя и ме залъгват – рече Арнфелд.

– Беше слаб, скъпи, и под упойка. Майк се провря между тъканите

ти и му се наложи на места да унищожи това-онова. Дори и при успешна операция ти трябва време, за да се възстановиш.

– Ако съм се възстановил достатъчно, за да мога да те видя, значи съм се възстановил достатъчно да видя Майк и поне да му благодаря.

– Един робот няма нужда от благодарности.

– Разбира се, че не, обаче аз имам нужда да му ги изкажа. Направи ми услуга, Терция, излез и им кажи, че искам да видя Майк още сега.

Мисис Арнфелд се поколеба, после се реши. Изчакването щеше да направи задачата ѝ още по-трудна после.

– В действителност, мили – внимателно започна тя, – Майк го няма.

– Няма ли го? Как така го няма?

– Виждаш ли, той трябваше да направи избор. Чудесно беше почистил тъканите ти, беше свършил великолепа работа – всички са на това мнение. След което трябваше да се уголеми. Тъкмо там беше рискът.

– Да, но ето че съм жив. Защо го увърташ?

– Майк реши да намали риска до минимум.

– Естествено. Какво е направил?

– Е, скъпи, той реши да се смали още повече.

– Какво! Не е могъл. Беше му заповядано да не го прави.

– Това е Вторият закон, Грег. Но Първият закон е надделял. Майк е искал да бъде сигурен, че животът ти няма да бъде застрашен. Разполагаше със средства да контролира ръста си, така че се смали колкото може по-бързо и когато масата му стана достатъчно малка, по-малка от тази на електрона, той използва лазерния си лъч, твърде маломощен вече, за да засегне тялото ти. Откатът го изстреля навън със скорост, близка до светлинната. Взривил се е в космическото пространство. Забелязано е гама-лъчение.

Арнфелд я гледаше втренчено.

– Шегуваш се. Сериозно ли говориш? Мъртъв ли е Майк?

– Казах ти какво се случи. Майк не можеше да остане бездеен, когато би могъл да те предпази от евентуална опасност.

– Но аз не исках това. Исках го цял и невредим за по-нататъшна работа. Той нямаше да се разшири неконтролируемо. Щеше без проблеми да се измъкне.

– Не е бил абсолютно сигурен. А не можеше да рискува живота ти и затова пожертвува своя собствен.

– Но моят живот е по-маловажен от неговия.

– Не и за мен, мили. Не и за тези, с които работиш. За никого. Дори не и за Майк. – Тя протегна ръка към него. – Хайде, Грег, жив си. Добре

Много лошо!

си. Това е най-важното, другото няма значение.

Но Арнфелд нервно отблъсна ръката й.

– Не е най-важното, има и по-важно. Ти не разбираш. Ох, много лошо. Много лошо!

КРАЙ

© 1989 Айзък Азимов
© 1990 Емануел Икономов, превод от английски

Isaac Asimov
Too Bad!, 1989

Сканиране и разпознаване: Светослав Иванов, 2006
Публикуван в сп. „Космос“, януари 1990 г.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2112>]